

2024 m. birželio 20 d.
Vilnius

*Siunčiama tik elektroniniu paštu:
Savivaldybėms (adresatų sąrašas pridedamas)*

Kopija:

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai - post@socmin.lt

Lietuvos savivaldybių asociacijai - bendras@lsa.lt

Seimo nariui Justui Džiugeliui - justas.dziugelis@lrs.lt

DĖL TOBULINTINŲ REGLAMENTAVIMO ASPEKTŲ, SUSIJUSIŲ SU SOCIALINIŲ IŠMOKŲ SKYRIMU ASMENIMS, SERGANTIEMS ONKOLOGINĖMIS IR KITOMIS LIGOMIS

Šiuo raštu kreipiamės į Jus norėdami atkreipti dėmesį į netolygumus ir tobulintinus reglamentavimo aspektus, susijusius su socialinių išmokų skyrimu asmenims, sergantiems onkologinėmis ir kitomis ligomis.

Onkologinė liga ne tik pakeičia įprastą gyvenimo ritmą dėl mėnesiais ar netgi metų metais trunkančių gydymo procedūrų, intervencijų, tačiau atneša ir papildomų iššūkių, dažniausi iš kurių – sumažėjusios pajamos dėl laikino, netekto ar sumažėjusio darbingumo ir išaugusi finansinė našta dėl papildomų išlaidų, reikalingų gydymui, reabilitacijai, sveikatos atstatymui, kelionių į sveikatos priežiūros įstaigas, papildomų pagalbos, ortopedinių priemonių įsigijimui. Nors yra sukurta sistema, kaip šiems asmenims padėti, POLA nuolat pasiekia mūsų bendruomenės narių nusiskundimai, klausimai, pavyzdžiai, rodantys, kad onkologinės ligos gydymo kelyje esantys asmenys susiduria su sunkumais kreipdamiesi į savo gyvenamąją savivaldybę dėl tikslinės finansinės paramos gavimo, neretai jie patiria neteisybės jausmą ir savotišką žeminimą, lyg ieškotų, kas jiems nepriklauso. Dalis pacientų apie tokią galimybę apskritai nežino, dalis negauna galimos paramos, nes per vėlai sužino, kokios sąlygos turi būti išpildytos, kas finansinė parama būtų skirta.

Šis klausimas nėra naujas - 2021 m. visoms savivaldybėms buvo išplatintos Lietuvos savivaldybių asociacijos (LSA), bendradarbiaujant su POLA ir kitais instituciniais ir socialiniais partneriais parengtos rekomendacijos, taip pat buvo ne kartą siūsti Seimo nario J. Džiugelio kreipimaisi, prašymai pateikti su šiuo klausimu susijusią informaciją. Suprantame, kad Savivaldybės turi autonomiją ir savarankiškumą spręsti šiuos klausimus, visgi tikime, kad visus vienija bendras tikslas ir rūpestis – rasti optimaliausią būdą, kaip padėti su finansiniais sunkumais nepalankiose gyvenimo aplinkybėse atsidūrusiems asmenims.

Teikiame Jūsų dėmesiu analizę ir rekomendacijas, kurias parengėme atnaujindami sąvadą pacientams apie skirtingose Lietuvos savivaldybėse taikomas vienkartinį išmokų tvarkas. **Tikime, kad pateikta analizė paskatins peržiūrėti tobulintinus reglamentavimo aspektus ir/ar perimti kai kurių savivaldybių gerąsias praktikas ir pavyzdžius.**

Žemiau pateikiame analizės metu pastebėtus probleminius aspektus ir POLA siūlymus.

1. Skirtingose savivaldybėse taikomi skirtingi reikalavimai asmens pajamoms. Suprantame, kad vienkartinė išmoka yra papildoma individualaus pobūdžio socialinė parama, skirta finansinių sunkumų patiriantiems asmenims. Visgi, dalyje savivaldybių traktuojama, kad asmenį ištikusi sudėtinga liga yra pakankama sąlyga kreiptis socialinės paramos, tuo tarpu kitose savivaldybėse papildomai vertinamos ir vidutinės asmens gaunamos pajamos. Analizės atlikimo metu reikalavimų pajamoms netaikė: Biržų r. sav., Druskininkų sav., Kalvarijos sav., Klaipėdos r. sav., Kupiškio r. sav., Pakruojo sav., Šakių r. sav., Šalčininkų r.

sav., Telšių sav., Utenos r. sav., Zarasų r. sav., kurios, mūsų nuomone, laikytinos sektiniais gerosios praktikos pavyzdžiais.

Taip pat iš savo bendruomenės narių gauname susirūpinimą keliančią informaciją, kad apskaičiuojant pacientų gaunamas pajamas gali būti taikoma ydinga praktika vertinant apskaičiuotas pajamas prieš mokesčius, o ne faktiškai gaunamas. Pvz., vienas POLA bendruomenės narys informavo, kad kreipęsis į Vilniaus m. savivaldybę buvo informuotas, jog nedarbingumo metu jo SODROS išmokos buvo apskaičiuotos ne pagal faktiškai gautą sumą t.y. sumą, kuri jam faktiškai buvo pervesta, atskaičius mokesčius, bet pagal SODRA paskaičiuotą išmoką prieš mokesčių atskaitymą. Tokiu būdu, esant sunkiai paciento padėčiai ir ligai, jo padėtis ženkliai pablogėja, nes nors jo faktiškai gaunamos pajamos papultų į taikomus vienkartinių išmokų pajamų režius, tačiau dėl priskaičiuotų mokesčių sumai esant didesnei, vienkartinė išmoka tokiam asmeniui yra neskiriama.

POLA pasisako už tai, kad apibrėžiant reikalavimus pajamoms būtų išlaikomos dvi sąlygos:

- galimybė kreiptis finansinės paramos būtų sudaroma visiems onkologine liga susirgusiems asmenims Nepakankant lėšų, siūlome numatyti, kad finansinės paramos gali kreiptis tie asmenys, kurių faktiškai gaunamos pajamos per mėnesį yra mažesnės nei 3 Vyriausybės remiamų pajamų (VRP) dydžio suma (528 eurai), papildomai numatant tam tikrą lankstumą, faktinį pajamų dydį vertinant ne griežtai, bet tam tikro procento ribose, siekiant išvengti tokių neretai pasitaikančių atvejų, kad žmogus nebegali kreiptis dėl jam taip reikalingos paramos, nes jo pajamų suma viršija, pvz., 50 centų;
- gaunamų pajamų vertinimas turėtų būti taikomas ne bendroms šeimos pajamoms, bet būtent sergančio asmens pajamoms – susirgus visos šeimos išlaidos ženkliai išauga, o pajamos sumažėja, be to, šis aspektas ypač aktualus drauge negyvenantiems, bet formaliai neišsituokusiems asmenims. Kaip rodo mūsų praktika, tokios situacijos nėra retos, liga visuomet ateina netikėtai, jos gydymas pareikalauja daug emocinių ir fizinių pastangų, o susitvarkyti teisinius ištuokos klausimus reikia ir jėgų, ir užtrunka pakankamai daug laiko, tuo tarpu finansinės paramos reikia čia ir dabar;
- turėtų būti vertinamos faktiškai gaunamos pajamos, o ne pajamos prieš mokesčius.

2. Siekiant gauti socialinę paramą susirgus, savivaldybės taiko diferencijavimą pagal ligos tipą ir laikotarpį nuo ligos diagnozės nustatymo iki kreipimosi į savivaldybę datos. 2021 m. Lietuvos savivaldybių asociacijos pateiktose rekomendacijose visoms savivaldybėms buvo pasiūlyta apibrėžti, kad paramos būtų galima kreiptis per 12 kalendorinių mėnesių patyrus sunkias traumas, susirgus ar sergant kitomis sunkiomis ar lėtinėmis ligomis. Atlikus analizę, matome, kad tai, kas yra sunki ar lėtinė liga, vis dar traktuojama labai skirtingai. Dalyje savivaldybių paramos gali kreiptis visi, kuriems buvo nustatyta onkologinė liga, o kitose – tik tie, kuriems liga buvo nustatyta pažengusioje stadijoje:

- **savivaldybės, vienkartinės išmokos skiriančios tik III-IV stadijos pacientams, nes vadovaujamosi Sunkių ligų sąrašu**, patvirtintu Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. V-800 (toliau – Sunkių ligų sąrašas): Anykščių r. savivaldybė, Kauno m. savivaldybė, Kauno r. savivaldybė, Klaipėdos r. savivaldybė, Kretingos r. savivaldybė, Raseinių r. sav., Visagino r. sav.;
- **savivaldybės, kuriose galimas vienkartinių išmokų skyrimas visiems onkologiniams pacientams, bet taip pat referuojama ir į Sunkių ligų sąrašą (ir dėl to diferencijuojamas išmokų dydis):** Akmenės r. sav., Anykščių r. sav., Joniškio r. sav., Kelmės r. sav., Lazdijų r. sav., Marijampolės sav., Pakruojo r. sav., Panevėžio r. sav., Panevėžio r. sav., Plungės r. sav., Prienų r. sav., Radviliškio r. sav., Rokiškio r. sav., Skuodo r. sav., Šiaulių r. sav., Šilutės r. sav., Širvintų r. sav., Švenčionių r. sav., Ukmergės r. sav., Varėnos r. sav., Vilkaviškio r. sav.;
- **savivaldybės, kuriose nėra numatyta vienkartinių išmokų atskirai pažymint onkologinių susirgimų, bet galima kreiptis susirgus:** Klaipėdos m. sav., Molėtų r. sav., Neringos sav., Palangos m. sav., Vilniaus r. sav. nėra numačiusios atskiros išmokos onkologiniams ligoniams, tačiau kompensuojamos vaistų, gydymo išlaidos visiems ligoniams, įskaitant ir onkologinius pacientus;
- **savivaldybės, kuriose nėra numatyta skirti vienkartinių išmokų susirgusiems:** Tauragės ir Jurbarko raj. savivaldybės nenumačiusios vienkartinių išmokų skyrimo nei onkologiniams pacientams, nei kitų ligų atveju.

POLA prašo numatyti nuostatas, leidžiančias tikslinės paramos kreiptis visiems onkologine liga susirgusiems asmenims, nepriklausomai nuo to, kurioje stadijoje liga buvo nustatyta. Sąsaja su Sunkių ligų sąrašu yra ydinga, kadangi minėtas įsakymas pagal Sveikatos apsaugos ministerijos išaiškinimą buvo priimtas visai kitu tikslu – įgyvendinant Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkama nekilnojamoji turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamoji turtą atkūrimo įstatyme, todėl šis sąrašas neturėtų būtų naudojamas apibrėžti sąlygas kitoms lengvatoms ar socialinei paramai gauti.

Taip pat daugelis savivaldybių išmokas sieja su taikomu aktyviu gydymu, tačiau apibrėžia skirtingą ligos laikotarpį, pvz., Kazlų Rūdos sav. nustačiusi, kad tikslinė išmoka skiriama asmenims, kuriems per 6 mėnesius iki kreipimosi ar kreipimosi metu buvo ar yra taikomas aktyvus gydymas; Marijampolės r. sav. nustačiusi, kad tikslinė pašalpa skiriama sergantiems onkologine liga – jeigu per 12 mėn. iki kreipimosi ar kreipimosi metu buvo ar yra taikomas aktyvus gydymas (atlikta operacija, taikomas spindulinis ar chemoterapinis gydymas); Panevėžio m. sav. nustačiusi, kad išmoka skiriama susirgus ligomis, jei kreipiamasi per 36 mėn. nuo šių aplinkybių atsiradimo.

Dažniausiai apibrėžta, kad pacientai gali kreiptis vieną kartą per 12 mėn., kai atitinka vienkartinį išmokų skyrimo kriterijus, pvz., Pasvalio r. sav. tuo atveju, kai pacientui taikomas aktyvus gydymas, jis gali kreiptis dėl vienkartinės išmokos vieną kartą per metus. Didžiojoje dalyje savivaldybių dažnis numatytas. Nenumatyta – Druskininkų sav., Joniškio r. sav., Pagėgių sav., Kretingos r., Rietavo sav., Vilkaviškio r. sav.

POLA siūlo, kad aktyviame gydyme esantys asmenys paramos galėtų kreiptis vieną kartą per 12 mėn.

3. Taikoma skirtinga vienkartinį išmokų mokėjimo forma. Šiuo metu savivaldybės taiko skirtingus vienkartinį išmokų skyrimo mechanizmus, vienos savivaldybės vėžiu sergantiems pacientams skiria (i) paramą, nepriklausomai nuo paciento patirtų išlaidų ir išlaidas pagrindžiančių dokumentų; (ii) kitos savivaldybės taiko modelį, kai yra kompensuojamos jau patirtos išlaidos, pvz., vaistams, medicininėms priemonėms, transportui, brangiems tyrimams ir kt., ir prašoma pateikti išlaidų faktą pagrindžiančius dokumentus; (iii) didžioji dalis savivaldybių nustato, jog onkologiniai pacientai gali kreiptis dėl paramos skyrimo arba išlaidų kompensavimo.

Savivaldybės, taikančios kompensacijos mechanizmą, t. y. dengiamos jau patirtos išlaidos: Akmenės r. sav., Biržų r. sav., Joniškio r. sav., Kalvarijų sav., Kėdainių r. sav., Klaipėdos sav., Molėtų r. sav., Neringos m. sav., Prienų r. sav., Raseinių r. sav., Šiaulių m. sav., Širvintų r. sav., Švenčionių r. sav., Trakų r. sav., Ukmergės r. sav., Vilniaus m. sav., Visagino m. sav.

Pažymėtina, kad POLA ne kartą yra atkreipusi dėmesį ir siūliusi atsisakyti ydingos praktikos paramą susieti su kompensaciniu mechanizmu, kadangi (i) dalis asmenų dėl to praranda galimybes gauti paramą, nes apie poreikį rinkti čekius sužino tik kreipimosi metu, ir čekių nebūna sukaupę, nors išlaidas būna patyrę; (ii) dėl mažų pajamų jie tokių išlaidų patirti negali ir negalės, nors jos ir labai reikalingos, pvz. išgyti tikslines medicinos pagalbos priemones, apmokėti papildomiems tyrimams, reabilitacijos procedūroms ir pan. Be to, atkreipiame dėmesį, kad dalies sergančiųjų gaunamos pajamos yra tokios mažos, kad jie kenčia nuo nepilnavertės mitybos, negali išgyti kitų kasdienybėje reikalingų prekių (pvz., higienos priemonių ir pan.), negali sau leisti susigydyti dantų, atlikti burnos higienos procedūrų ir pan., dėl ko ženkliai prastėja jų pasveikimo galimybės. (ii) reikalavimas pateikti išlaidas pagrindžiančius dokumentus yra neproporcinga administracinė našta tiek sergantiesiems, tiek savivaldybėms. **Siūlome visose savivaldybėse numatyti, kad parama būtų skiriama kaip tikslinės lėšos, o ne išlaidų kompensacija.**

4. Savivaldybėse, kur parama skiriama kaip tikslinė kompensacija, tikslintina sąlygose nurodyta paskirtis, apibrėžiant, kad lėšos skiriamos „su asmens sveikatos būkle susijusioms išlaidoms kompensuoti“. Šiuo metu dažniausiai naudojama sąvoka „gydomosi išlaidoms kompensuoti“ dažnai nesudaro galimybių asmeniui gauti jam reikalingiausią pagalbą.

Esant poreikiui detalizuoti tokių išlaidų rūšis, svarbu, kad sąrašas nebūtų baigtinis, sudarant galimybes individualiai įvertinti sudėtingoje situacijoje atsidūrusių asmenų poreikius. Manome, kad **su asmens sveikatos būkle susijusios išlaidos apima** išlaidas vaistams, maisto papildams, vitaminams, medicininių ir/ar techninės pagalbos priemonių įsigijimui (sauskelnės, įklotai, pleistrai, akiniai, inhaliatoriai, klausos aparatai, insulino pompos, kraujospūdžio matuokliai ir (ar) kt.), gydytojų konsultacijoms, tyrimams, reabilitacijos paslaugoms, odontologo paslaugoms ir burnos sveikatai skirtų priemonių, įsigijimui/apmokėjimui, ortopedinės pagalbos paslaugos ir priemonės; transporto išlaidoms, mitybos nepakankamumui išvengti skirtos išlaidos, psichologinei – emocinei pusiausvyrai užtikrinti skirtos išlaidos ir kt.

5. Savivaldybėse dažnai taikomas išmokų dydžių diferencijavimas priklausomai nuo diagnozuotos ligos stadijos ar taikomo gydymo metodo, pvz., skiriasi išmokų dydžiai asmenims, kuriems nustatyta III-IV ir I-II stadijos liga, taikomas aktyvus ar tęstinis gydymas. Taip pat skiriasi galimybės gauti kompensavimą už vaistus, gydymą, medicinines pagalbos priemones ir kt.

POLA pasisako už tai, kad visose savivaldybėse būtų taikomi artimi išmokų dydžiai, nustatant minimalų BSI ar VRP.

6. Taip pat, vis dar pasigendama aiškiai apibrėžtos informacijos, ar dėl pašalpos taip pat gali kreiptis ir kitas paciento šeimos narys, globėjas (rūpintojas), jam atstovaujantis asmuo.

Prašome įvertinti aukščiau išdėstytus aspektus ir POLA pateiktus siūlymus bei iki 2024 m. rugsėjo 20 d. informuoti apie tolesnę šio klausimo eigą, numatomus veiksmus. Kylant klausimų, norint pateikti pastebėjimus ir pan., prašome kreiptis į POLA direktorę Neringą Čiakienę (mob. tel. +370 630 60636; el. paštas neringa@pola.lt).

PRIEDAI:

- 2023 m. kovo 13 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos raštas „Dėl sunkių ligų sąrašo atnaujinimo“ (pridedama).
- Analizė dėl onkologiniams pacientams skiriamų vienkartinį išmokų reglamentavimo skirtingose Lietuvos Respublikos savivaldybėse:
https://pola.lt/wp-content/uploads/2024/05/ONKOLOGINIAMS-PACIENTAMS-SKIRTU-VIENKARTINIU-ISMOKU-REGLAMENTAVIMAS-SKIRTINGOSE-LIETUVOS-REPUBLIKOS-SAVIVALDYBESE_ATNAUJINTA-2024-3.pdf
- POLA parengta suvestinė apie savivaldybių skiriamas išmokas:
https://pola.lt/wp-content/uploads/2024/05/202405_POLA-lentele-apie-savivaldybiu-ismokas_05-02.pdf
- Adresatų sąrašas (pridedama).

POLA yra skėtinė nevyriausybinė organizacija, šiuo metu vienijanti 29 onkologinėje srityje veikiančias nevyriausybines organizacijas ir turinti daugiau nei 50 000 bendruomenės narių. POLA yra skaidri ir nepriklausoma, onkologinių pacientų interesus atstovaujanti organizacija, kurios misija – siekti proveržio ir gerinti onkologinių pacientų ir jų artimųjų gyvenimo kokybę vėžio išgyvenamumo, gydymo ir gyvenimo su onkologine liga srityse.

Pagarbiai
Neringa Čiakienė

POLA direktorė

